

๗

ดนตรีพิธีกรรมของชาวเมี่ยน

อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

Music in the Ceremonies of the Mien people from Khlong Lan

District, Kamphaeng Phet Province, Thailand

ณัฐรุณิช นักปี¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ดนตรีพิธีกรรมของชาวเมี่ยน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร” เป็นงานวิจัยที่เกิดจากการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยดนตรีวิทยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะสังคมวัฒนธรรมของชาวเมี่ยน ลักษณะทางกายภาพ ระบบเสียงของเครื่องดนตรี และดนตรีพิธีกรรมของชาวเมี่ยน

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาดนตรี วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ผลจากการศึกษาพบว่า สังคมวัฒนธรรมของชาวเมี่ยนนั้นมีความคล้ายคลึงกับชาวจีนเป็นอย่างมาก เพราะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาจากทางตอนใต้ของจีน ชาวเมี่ยนมีภาษาพูดเป็นของตนเอง มีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีประเพณีพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นว่าชาวเมี่ยนมีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ทั้งยังมีดนตรีที่ใช้เป็นสื่อในการประกอบพิธีกรรมและสร้างความบันเทิง

เครื่องดนตรีของชาวเมี่ยนมี 5 ชนิด เครื่องดนตรีที่มีระดับเสียงมี 2 ชนิด คือ หยัด (ปี่) ห่งจอง (แตรเขาควาย) นอกจากนี้เป็นเครื่องประกอบจังหวะคือ โย่ (กลอง) มั่ง (ฆ้อง) และเช่าเจ้ย (ฉาบ)

หยัด มีส่วนประกอบ 5 ส่วน ดังนี้ ส่ว (ล้นปี่) หยัดจาง (กำพวดปี่) หยัดเพี้ยน (กะบังลม) หยัดแกว้ง (เลाप) และหยัดฮอย (ลำโพงปี่) ห่งจองมีลักษณะเป็นแตรทำมาจากเขาควาย โย่มีลักษณะเป็นกลองสองหน้าที่มีลิ้นไม้ขัดไปมารอบหุ่นกลอง มั่งมีลักษณะเป็นฆ้องที่ด้านหน้าเรียบไม่มีปมยื่นออกมา และเช่าเจ้ยมีลักษณะเหมือนฉาบใหญ่หรือฉาบเล็กที่ใช้ทั่วไป

ดนตรีพิธีกรรมมีบทบาทต่อสังคมชาวเมี่ยนทั้งหมด 5 ด้าน คือ บทบาททางด้านความเชื่อ ความบันเทิง การสื่อสาร ฐานะทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม

ABSTRACT

For this research project, “Music in the Ceremonies of the Mien people from Khlong Lan District, Kamphaeng Phet Province, Thailand” was submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts Program in Music; Faculty of Graduate Studies, Mahidol University. The qualitative research method was used. The objectives were to study the social and cultural characteristics of the Mien people, including their physical characteristics, musical instrument characteristics, and their ceremonial music.

The results of the study found that the culture and society of the Mien people is similar to the Chinese people because this ethnic group migrated from southern China. The Mien people speak Chinese, but with their own accent, and they also wear unique clothes. They have ceremonial traditions indicating that they believe in their ancestors and their holy ghosts. In addition, their music is used as a medium of worship and entertainment.

There are five types of musical instruments. The melodic instruments include the Djat (Oboe) and the Ngong Jong (Buffalo Horn). The rhythmic instruments include Yoe (Drum), Mung (Gong) and Chao Joei (Cymbals).

The Djat consists of five parts as follows: Sao (reed), Djat Jang (mouthpiece), Djat Fian (pirouette), Djat Kwang (pipe) and Djat Hoi (bell). The Ngong Jong is made from a buffalo horn. The Yoe is two-sided drum with a decoration of wooden wedges that surround it. The Mung is a gong with a smooth surface. Chao Joei are cymbals that come in different sizes.

Music ceremonies affect five aspects of Mien society including belief, entertainment, communication, social status and cultural changes.

ความสำคัญและความเป็นมาของหัวข้อวิจัย

ดนตรีเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป โดยในระยะแรกนั้นดนตรีอาจใช้เป็นเพียงสื่อที่สามารถติดต่อกับสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่มนุษย์มองไม่เห็น เครื่องดนตรีที่ประดิษฐ์ได้ในขณะนั้นจึงประดิษฐ์ขึ้นจากธรรมชาติรอบ ๆ ตัวในลักษณะที่มีรูปแบบเรียบง่าย ต่อมามนุษย์

ได้พัฒนารูปแบบของดนตรีเพื่อใช้สร้างความบันเทิงหรือผ่อนคลายความตึงเครียดให้แก่ตนเอง รูปแบบของเครื่องดนตรีจึงมีความสลับซับซ้อน วิจิตรพิสดาร และประณีตงดงามขึ้นตามลำดับ

มนุษย์สร้างดนตรีขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านจิตใจและสังคม มนุษย์ใช้ดนตรีเพื่อทำให้จิตใจของมนุษย์ผ่อนคลายจากความทุกข์ต่าง ๆ อีกทั้งในการประกอบพิธีกรรมนั้น มนุษย์ยังใช้ดนตรีเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์และเป็นสื่อติดต่อกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นเทพเจ้า เทวดา พ่าดิน แม้กระทั่งผีบรรพบุรุษ ดังนั้นดนตรีพิธีกรรมจึงมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก

ดนตรีพิธีกรรม เป็นดนตรีที่มีจุดประสงค์เพื่อนำไปใช้ประกอบในพิธีกรรมต่าง ๆ ดังเช่น พิธีกรรมทางศาสนา การบวงสรวงเทพเจ้า การขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฯลฯ ดนตรีมีบทบาทที่ส่งผลต่อความศรัทธาและความเชื่อ โดยเข้าไปช่วยสนับสนุนให้พิธีกรรมนั้นเกิดความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ดนตรีพิธีกรรมยังเป็นเสมือนนาฬิกาที่มีหน้าที่บอกเวลาและระเบียบขั้นตอนต่าง ๆ ของพิธีกรรม เพื่อสื่อให้ผู้ร่วมพิธีรับรู้ว่าขณะนี้พิธีดำเนินถึงขั้นตอนใดแล้ว ด้วยเหตุดังกล่าวมาข้างต้น จึงทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้และปฏิบัติสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนเกิดเป็นวัฒนธรรมในทุกภูมิภาคของโลก รวมทั้งประเทศไทยด้วย

ประชากรที่อาศัยอยู่ทั่วพื้นที่ของประเทศไทยนั้นมาจากเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ที่มีความหลากหลาย บางกลุ่มชาติพันธุ์ได้อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในผืนแผ่นดินที่เป็นที่สูงตามเทือกเขาของจังหวัดที่เป็นรอยต่อและเป็นเขตแดนของประเทศ กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ในอดีตจึงนิยมเรียกกันว่า “ชาวไทยภูเขา” ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง ลัวะ ลาหู่ ลีซู เมี่ยน ฯลฯ ซึ่งแต่ละกลุ่มก็มีวิถีทางดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันออกไป ทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อ แต่ในปัจจุบันชาวไทยภูเขาได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ราบและมีวิถีชีวิตปะปนอยู่กับคนทั่วไปในสังคมชนบทและสังคมเมืองเป็นจำนวนมากจนทำให้สังคมและวิถีชีวิตของพวกเขาเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปมากทั้งวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ

เมี่ยน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่นักมานุษยวิทยาได้จำแนกตระกูลตามภาษาที่ใช้ โดยจัดให้อยู่ในกลุ่มตระกูลจีน-ทิเบต สาขาเย้า-มั่ว ชาวเมี่ยนนั้นอพยพย้ายถิ่นฐานมาจากทางตอนใต้ของประเทศจีน แล้วมาตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย เช่น เชียงราย น่าน พะเยา กำแพงเพชร เป็นต้น ชาวเมี่ยนมีสังคมวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ประจำกลุ่มของตนเอง ชาวเมี่ยนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อ่อนน้อมถ่อมตน มีความซื่อสัตย์ รักในเผ่าพันธุ์ของตนเอง และยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มอย่างเข้มแข็ง ดังเห็นได้ว่าเมื่อใดที่มีการประกอบพิธีกรรมหรือเทศกาลงานรื่นเริงจะมีพี่น้องชาวเมี่ยนมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ ชาวเมี่ยนยังมีดนตรีที่นำไปใช้เพื่อความบันเทิง และเพื่อการประกอบพิธีกรรมด้วย ซึ่งดนตรีของชาวเมี่ยนนี้เน้นเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมเป็นหลัก เนื่องจากชาวเมี่ยนเชื่อว่าเครื่องดนตรีเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เสี่ยงของเครื่องดนตรีต่าง ๆ เหล่านั้นเปรียบเสมือนสื่อในการติดต่อกับเทพเจ้าและผีบรรพบุรุษ ชาวเมี่ยนจึงไม่นิยมนำเครื่องดนตรีมาบรรเลงทั่วไป อีกทั้งผู้ที่สามารถบรรเลงได้ต้องเป็นผู้ที่ได้รับการเรียนและสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ

เครื่องดนตรีของชาวเมี่ยนสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) ประเภทเครื่องเป่า ได้แก่ ปี่ มีหน้าที่บรรเลงทำนองเพลง 2) ประเภทเครื่องตี ได้แก่ กลอง ฆ้อง ฉาบ มีหน้าที่บรรเลงจังหวะของเพลง เมื่อนำเครื่องดนตรีทั้งหมดมาบรรเลงรวมกันเป็นวงดนตรี จะเห็นได้ว่ามีลักษณะเป็นวงปี่กลอง ที่ใช้ประโคมในงานพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งในประเทศไทยนั้นยังสามารถพบเห็นชาวเมี่ยนใช้เครื่องดนตรีบรรเลงเพื่อประกอบพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ตามถิ่นที่อยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ

อำเภอคลองลาน เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดกำแพงเพชร พื้นที่ของอำเภอถือได้ว่าเป็นแหล่งป่าไม้ต้นน้ำที่สำคัญจึงมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมาก หนึ่งในนั้นคือ ชาวเมี่ยน ซึ่งชาวเมี่ยนกลุ่มนี้ยังดำรงชีวิตและมีวัฒนธรรมประเพณีหลายอย่างหลงเหลืออยู่ถึงแม้ว่าสภาพที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมในสังคมได้รับอิทธิพลจากสังคมเมือง จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้าง แต่ก็ยังมีวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษหลงเหลือให้ได้ศึกษาอยู่

จากความเป็นมาและความสำคัญที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์ดนตรีพิธีกรรมของชาวเมี่ยน โดยเลือกพื้นที่อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร เนื่องจากเมี่ยนกลุ่มนี้ยังมีการประกอบพิธีกรรมแบบดั้งเดิม และยังคงรักษาศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มไว้ได้ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยดนตรีวิทยา ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และเก็บข้อมูลจากภาคสนามเป็นหลัก ซึ่งผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์มุ่งศึกษาลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของชาวเมี่ยน ลักษณะทางกายภาพและระบบเสียงของเครื่องดนตรี และดนตรีพิธีกรรมของชาวเมี่ยน

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาดนตรีพิธีกรรมของชาวเมี่ยน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลดนตรีพิธีกรรมที่เกิดขึ้นจริงเท่านั้น โดยมีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

- 1) ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ในอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ทั้งนี้จำนวนนักดนตรีและบทเพลงขึ้นอยู่กับงานสนามเป็นตัวกำหนด
- 2) ขอบเขตด้านเวลา ผู้วิจัยใช้เวลาในการทำวิจัยในช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2552 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.2554
- 3) ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยนำเสนอเนื้อหาดนตรีพิธีกรรมเฉพาะที่พบในการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก สำหรับเนื้อหาบทเพลงที่นำมาวิเคราะห์นั้น ผู้วิจัยนำเสนอเฉพาะบทเพลงที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีเท่านั้น

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง ดนตรีพิธีกรรมของชาวเมี่ยน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร มีผลการวิจัยดังนี้

1. ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวเมี่ยน

จากการวิจัยทำให้ทราบถึงลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของชาวเมี่ยนในอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร สรุปได้ว่า ชาวเมี่ยนกลุ่มนี้มีถิ่นฐานเดิมอยู่บนพื้นที่ราบสูงหรือบนภูเขาแถบจังหวัดเชียงราย น่าน แพร่ และพะเยา ในระยะแรกได้อพยพเคลื่อน

ย้ายมาจำนวน 8 หลังคาเรือน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2514 อยู่ที่คลองพิไกร อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ต่อมาชาวเมี่ยนกลุ่มนี้ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ใน 5 หมู่บ้าน ของ 2 ตำบลในเขตพื้นที่ตำบลคลองลานพัฒนา 3 หมู่บ้าน ตำบลสีกาม 2 หมู่บ้าน ในอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ปัจจุบันมีประชากรรวมทั้งหมดประมาณ 8,847 คน แบ่งเป็นเพศชาย 4,723 คน และเพศหญิง 4,224 คน

โครงสร้างทางสังคมและระบบการปกครองของชาวเมี่ยนมีการจัดการภายในสังคมของตนเอง โดยมีตำแหน่งผู้ปกครองหรือหัวหน้าหมู่บ้าน กลุ่มผู้อาวุโส ผู้ประกอบพิธีกรรม และกลุ่มผู้นำด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน ลักษณะครอบครัวของชาวเมี่ยนมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ ครอบครัวขยายฝ่ายชาย และครอบครัวเดี่ยว ชาวเมี่ยนในอำเภอคลองลานใช้ภาษาเมี่ยนในการสนทนาระหว่างกัน ซึ่งสำเนียงในการพูดมีความคล้ายคลึงกับภาษาจีนกวางตุ้ง ส่วนภาษาเขียนนั้นใช้ตัวอักษรภาษาจีนในการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันเด็กและวัยรุ่นชาวเมี่ยนที่ได้เข้าเรียนในระบบการศึกษาของไทยนั้นใช้ภาษาไทยเป็นภาษากลางในการสื่อสารทั้งพูดและเขียน ชาวเมี่ยนมีความประณีตและพิถีพิถันในการแต่งกายเป็นอย่างมาก ดังนั้นเครื่องแต่งกายแต่ละชิ้นจึงมีการปักลวดลายลงบนผ้าเพื่อความสวยงาม เครื่องแต่งกายของหญิงชาวเมี่ยนประกอบด้วย เสื้อคลุมแขนยาว กางเกงขาก๊วย ผ้าคาดเอว และผ้าโพกศีรษะ ส่วนเครื่องแต่งกายของผู้ชายนั้น ประกอบด้วย เสื้อคอกลม และกางเกงขาก๊วย เสื้อผ้าทุกชิ้นตัดเย็บด้วยผ้าสีดำหรือสีน้ำเงินและมีการปักลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ประจำกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีการประดับเสื้อผ้าวัยด้วยเครื่องเงินซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกฐานะความเป็นอยู่ของผู้ที่สวมใส่ด้วย ที่อยู่อาศัยของชาวเมี่ยนในอำเภอคลองลาน มีทั้งบ้านที่เป็นลักษณะบ้านแบบขยายและแบบเดี่ยว โดยแบบขยายนั้นมีบ้านหลายหลังในบริเวณเดียวกัน ซึ่งบ้านแต่ละหลังก็เป็นญาติพี่น้องในครอบครัวเดียวกันที่สร้างเพิ่มขึ้นเมื่อแต่งงานมีครอบครัว ส่วนบ้านแบบเดียวนั้นปลูกสร้างตามแบบบ้านของคนไทยพื้นราบ หรือตามสมัยนิยม ซึ่งมีทั้งบ้านชั้นเดียวและสองชั้น ชาวเมี่ยนทั้งเด็กและวัยรุ่นได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง เนื่องจากมีการศึกษาภาคบังคับและโรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการตั้งอยู่หลายแห่ง ประชากรกลุ่มนี้สามารถอ่าน เขียน และ

พูดภาษาไทยได้เป็นอย่างดี ส่วนประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไปไม่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ แต่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้บ้าง ชาวเมี่ยนกลุ่มนี้มีฐานะค่อนข้างดีจนถึงดีมาก เนื่องจากส่วนใหญ่ประกอบอาชีพช่างทำเครื่องเงิน และช่างปักผ้า ส่วนอาชีพอื่น ๆ ได้แก่ เกษตรกร เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย และข้าราชการ เป็นต้น นอกจากนี้ในชุมชนยังมีศูนย์หัตถกรรมเครื่องเงินที่เป็นสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของชาวเมี่ยนตั้ง อยู่ด้วย อาหารของชาวเมี่ยนมีลักษณะวิธีการปรุงด้วยการต้มกับผัดเป็นหลักการซึ่งคล้ายกับชาวจีนทั่วไป

ชาวเมี่ยนในอำเภอคลองลานส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ แต่ก็มีส่วนที่นับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งชาวเมี่ยนแต่ละคนก็ยังมีเชื่อเรื่องผีและนับถือผีบรรพบุรุษไปด้วย เห็นได้จากทุกครัวเรือนต้องมีหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรม และทุกปีชาวเมี่ยนต้องทำพิธีเชิญผีบรรพบุรุษมาเช่นไหว้ในเทศกาลต่าง ๆ ด้วย เช่น วันขึ้นปีใหม่ และวันสารทจีน (วันขึ้นปีใหม่น้อย) เป็นต้น สำหรับความเชื่อเรื่องผีของชาวเมี่ยนยังคงมีอยู่ในวิถีชีวิตของชาวเมี่ยนมากมาย ซึ่งความเชื่อต่าง ๆ ของชาวเมี่ยนในอำเภอคลองลานนั้นมีทั้งหมด 6 เรื่อง คือ เรื่องการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรื่องเกี่ยวกับสวรรค์และนรก เรื่องวันดีและการหาฤกษ์ยาม เรื่องการทำนายและโชคกลาง เรื่องขวัญ และเรื่องอาหาร

ประเพณีและพิธีกรรมของชาวเมี่ยนส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางสังคมวัฒนธรรมมาจากชาวจีน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน ดังนั้นประเพณีและพิธีกรรมของชาวเมี่ยนจึงมีความสอดคล้องกับการนับวันเดือนปีของชาวจีนด้วย โดยประเพณีที่ถือปฏิบัติในรอบ 1 ปี คือ ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ และประเพณีวันสารทจีน (ปีใหม่น้อย) ส่วนพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวงจรชีวิต คือ พิธีการเกิด พิธีการบวช พิธีการแต่งงาน และพิธีงานศพ

นอกจากนี้ ชาวเมี่ยนในอำเภอคลองลานมีการสร้างสรรค์งานศิลปะขึ้นมาหลากหลายอย่าง เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ด้านต่าง ๆ เช่น อารมณ์ ความรู้สึก นึกคิด ความเชื่อ และความบันเทิง เป็นต้น ผลงานที่ชาวเมี่ยนได้สร้างขึ้นมาเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความประณีตและละเอียดอ่อนของกลุ่มได้ ซึ่งผลงานต่าง ๆ คือ การปักผ้า นิทาน ดนตรี และเพลงร้อง

2. ลักษณะทางกายภาพและระบบเสียงของเครื่องดนตรี

ลักษณะทางกายภาพ

จากการวิจัยทำให้ทราบว่า เครื่องดนตรีของชาวเมี่ยนเป็นสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์และภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษของชาวเมี่ยนได้สร้างไว้ เครื่องดนตรีมีลักษณะที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อนสามารถประดิษฐ์ขึ้นได้จากวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น เครื่องดนตรีของชาวเมี่ยนที่ผู้วิจัยพบในการวิจัยครั้งนี้มีลักษณะทางกายภาพที่สามารถจำแนกจากลักษณะการบรรเลงได้ 2 ลักษณะ คือ เครื่องเป่า ได้แก่ หยัด (ปี่) และหังจ้อง (แตรเขาควาย) เครื่องตี ได้แก่ โย่ (กลอง) มั่ง (ฆ้อง) และเช่าเจ้ย (ฉาบ) ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1 หยัด (ปี่)

ที่มาของภาพ: ญัฏฐนิช นกปี

1) **หยัด** เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าแบบมีลิ้นที่ใช้บรรเลงทำนองในพิธีกรรมต่าง ๆ มีลักษณะคล้ายปี่ขวา สามารถจำแนกส่วนประกอบได้เป็น 5 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 คือ ส่วน หรือ ลิ้นของปี่ เป็นส่วนที่ทำให้เกิดเสียง ทำมาจากงาหนอนชนิดหนึ่งที่ติดอยู่ตามต้นมะขาม ก่อนนำมาใช้ต้องตัดปลายด้านหัวและท้ายทิ้ง แล้วนำไปแช่น้ำเพื่อทำให้ส่วเกิดการสั่นสะเทือนได้ง่าย

ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๔

ส่วนที่ 2 คือ หัตถจัง หรือ กำพวดของปี เป็นส่วนที่ต้องนำสาวมาประกอบ
ทำจากไม้ แต่ในปัจจุบันนิยมทำขึ้นจากเงินหรือโลหะอื่น ๆ

ส่วนที่ 3 คือ หัตถเพี้ยน หรือ กำบังลม เป็นส่วนที่ช่วยรองรับริมฝีปากของ
ผู้เป่า มีลักษณะเป็นรูปวงกลมแบน ทำจากแผ่นเงินหรือโลหะ

ส่วนที่ 4 คือ หัตถแกว้ง หรือ เล้าของปี เป็นส่วนที่ทำจากไม้เนื้ออ่อนที่มีน้ำ
หนักเบา เล้าปีมีลักษณะยาวแล้วกลวงตรงกลาง มีการเจาะรูด้านหน้า 7 รู ด้านหลัง 1 รู

ส่วนที่ 5 คือ หัตถฮอย หรือ ลำโพงของปี เป็นส่วนที่ช่วยกระจายเสียงของ
หัตถให้ดังกังวาน มีลักษณะเป็นลำโพงที่ทำจากทองเหลือง

ภาพประกอบที่ 2 หรงจัง (แตรเขาควย)

ที่มาของภาพ: ณัฐนิช นักปี

2) หรงจัง เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าชนิดที่ไม่มีลิ้น ประดิษฐ์
ขึ้นจากเขาของสัตว์ เช่น เขาควย เขากะทิ เป็นต้น แล้วนำมาตัดส่วนปลายแหลม
ออกจนทะลุถึงส่วนที่กลวงจากนั้นนำไปกลึงหรือขัดให้ผิวเรียบสั่นตามต้องการ

ภาพประกอบที่ 3 โย (กลอง)

ที่มาของภาพ: ณัฐนิช นักปี

3) โย้ เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีที่ใช้ตีประกอบจังหวะหลักของเพลงในพิธีกรรมต่าง ๆ สามารถจำแนกส่วนประกอบได้เป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 คือ น่อม หรือ ตัวหุ่นกลอง เป็นส่วนโครงสร้างหลักของโย้ ทำมาจากไม้เนื้อแข็ง มีลักษณะเป็นทรงกระบอกเตี้ย กลวงตรงกลาง ด้านข้างของตัวกลองมีการนำไม้มาขัดให้เป็นแฉก เพื่อใช้สำหรับตอกหน้ากลองให้ได้เสียงที่ต้องการ

ส่วนที่ 2 คือ โย้ดิบ หรือ หน้ากลอง เป็นส่วนที่ทำให้เสียงของโย้มีความก้องกังวาน ทำมาจากหนังสัตว์ที่มีความยืดหยุ่นสูง เช่น เลียงผา วัว เป็นต้น

ส่วนที่ 3 คือ โย้จู้ หรือ ไม้สำหรับใช้ตี เป็นส่วนที่ทำมาจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้มะม่วง ไม้มะขาม เป็นต้น มีลักษณะเป็นแท่งยาว โดยส่วนหัวต้องกลึงให้เหมือนตุ้มทรงกลม

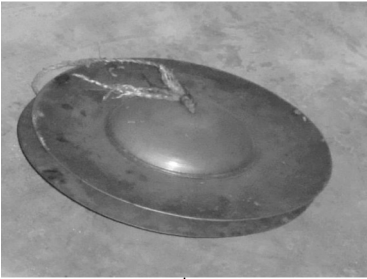
ภาพประกอบที่ 4 มัง (ฆ้อง)

ที่มาของภาพ: ณีภรณิชา นกปี

4) มัง เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีที่ชาวเมียนมาใช้ตีประกอบจังหวะในเพลง มีลักษณะเป็นฆ้องใบเดียวซึ่งคล้ายคลึงกับฆ้องโหม่งของไทย สามารถจำแนกส่วนประกอบได้เป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 คือ มัง หรือ ตัวฆ้อง เป็นส่วนที่ทำจากทองเหลือง ด้านหน้าที่ใช้ตีมีลักษณะแบนเรียบไม่มีปุ่มนูนตรงกลาง

ส่วนที่ 2 คือ มังจู้ หรือ ไม้สำหรับใช้ตี เป็นส่วนที่ทำจากไม้เนื้อแข็ง มีลักษณะเป็นแท่งยาว โดยส่วนหัวที่ใช้ตีต้องหาผ้ามาพันหุ้มไว้เป็นรูปทรงกลม

ภาพประกอบที่ 5 เชาเจ๊ย (ฉาบ)
ที่มาของภาพ: ณัฏฐนิช นักปี

5) **เชาเจ๊ย** เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีที่ชาวเมียนมาใช้ตีประกอบจังหวะในเพลง มีลักษณะเป็นฉาบคู่ขนาดเล็กคล้ายฉาบคู่ของไทย ทำมาจากทองเหลือง

ระบบเสียง

เครื่องดนตรีของชาวเมียนที่สามารถวัดระบบเสียงได้มี 2 ชนิด คือ หยัด และห่งจอง ซึ่งในการวัดระดับเสียงของเครื่องดนตรีนั้น ผู้วิจัยใช้เครื่องวัดระดับเสียง (Tuner) โดยตั้งค่าความถี่ของเครื่องวัดระดับเสียงตามหลักมาตรฐานสากล คือ ค่าโน้ตเสียง A เท่ากับ 440 Hz เมื่อวัดระดับเสียงได้แล้วผู้วิจัยบันทึกค่าโน้ตตามเสียงที่เกิดขึ้นจริงและอ้างอิงค่าเบี่ยงเบนจากเครื่องวัดระดับเสียงซึ่งมีหน่วยเป็นเซนต์ (Cent) เพื่อให้ได้ระดับเสียงที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด

1) **ระบบเสียงของหยัด** จากการศึกษาลักษณะทางกายภาพของหยัด ทำให้ทราบว่า วัสดุที่นำมาประดิษฐ์หยัดสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น อีกทั้งผู้ที่ประดิษฐ์หยัดแต่ละคนก็มีความจำเพาะในการประดิษฐ์แตกต่างกันออกไป ดังนั้นระบบเสียงของหยัดแต่ละเลาจึงมีความแตกต่างกัน ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกวัดระดับเสียงจากหยัดของนายเจียมก้วยย่าน แซ่จ้าว และดำเนินการบันทึกข้อมูลเมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2553 ระดับเสียงจริงที่วัดได้นั้น ผู้วิจัยวัดระดับเสียงจำนวน 3 ครั้ง แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ยที่ใกล้เคียงระดับเสียงจริงมากที่สุด ซึ่งค่าที่วัดได้อยู่ในบันไดเสียง F# Major มีระดับเสียงเรียงจากเสียงต่ำไปหาเสียงสูงสามารถนำมาบันทึกลงบรรทัด 5 เส้น ได้ดังนี้

2) ระบบเสียงของหังจ้อง จากการศึกษาลักษณะทางกายภาพของหังจ้องทำให้ทราบว่า หังจ้องเป็นเครื่องดนตรีที่ไม่มีเครื่องเจาะรูเพื่อสร้างระดับเสียงที่แตกต่างกัน แต่นายแช่งจ้อย แซ่เต๋น ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเป่าหังจ้องว่า การเป่าหังจ้องนั้นต้องใช้ริมฝีปากและปอดเป็นตัวบังคับให้เกิดเสียง ซึ่งถึงแม้ว่าหังจ้องนั้นไม่มีรูเพื่อสร้างระดับเสียงแต่ผู้ประกอบพิธีที่มีพลังกำลังดีและมีความชำนาญสามารถที่จะบังคับลมในการเป่าให้มีระดับเสียงแตกต่างกันออกไปได้ถึง 7 เสียง สำหรับลักษณะทางกายภาพอื่น ๆ ที่อาจทำให้เสียงของหังจ้องแต่ละอันมีความแตกต่างกันออกไป ก็คือ ขนาดของหังจ้องมีลักษณะที่ไม่ตายตัว อีกทั้งยังสามารถใช้เขาสัตว์ได้หลายชนิด ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกวัดระดับเสียงจากหังจ้องของนายแช่งจ้อย แซ่เต๋น และดำเนินการบันทึกข้อมูลเมื่อวันที่ 23 มกราคม พ.ศ.2553 ระดับเสียงจริงที่วัดได้นั้น ผู้วิจัยวัดระดับเสียงจำนวน 3 ครั้ง แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ยที่ใกล้เคียงระดับเสียงจริงมากที่สุด ซึ่งค่าที่วัดได้อยู่ในบันไดเสียง F Major มีระดับเสียงเรียงจากเสียงต่ำไปหาเสียงสูง สามารถนำมาบันทึกลงบรรทัด 5 เส้น ได้ดังนี้

3. ดนตรีพิธีกรรม

ชาวเมี่ยนมีบทเพลงที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมหลายบทเพลง ซึ่งบทเพลงต่าง ๆ นี้ได้สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยชาวเมี่ยนในแต่ละพื้นที่มีจำนวนบทเพลงที่นำมาใช้แตกต่างกันออกไป อีกทั้งชื่อเรียกบทเพลงก็แตกต่างกันออกไปด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับหมอปี่ที่มาบรรเลงเพลงในพิธีกรรมนั้น ๆ ว่าได้เลือกใช้เพลงอะไรบ้าง

จากการสังเกตการณ์ในพิธีกรรมและสัมภาษณ์รายละเอียดของบทเพลงที่ใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ จากนักดนตรีในอำเภอคลองลานหลายท่าน ทำให้ทราบว่า เพลงที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมนั้นมีจำนวนทั้งหมด 8 เพลง ซึ่งเป็นเพลงที่ใช้ในงานมงคลทั้งพิธีแต่งงานใหญ่และพิธีปีใหม่ด้วย

สำหรับบทเพลงที่ใช้ในพิธีแต่งงานใหญ่ ผู้วิจัยพบในพิธีกรรมทั้ง 8 เพลง คือ เพลงหยัดซิง เพลงกะหล่อหมา เพลงกะหล่อชา เพลงเซี่ยะทาง เพลงซองเซียงบ่วง เพลงมันถ่างไธ้ง เพลงแซงเตี้ยแซงตั้ง และเพลงจอมเตี้ยจอมตั้ง ส่วนในพิธีปีใหม่ ผู้วิจัยพบบทเพลงทั้งหมด 3 เพลง คือ เพลงหยัดซิง เพลงเซี่ยะทาง และเพลงมันถ่างไธ้ง บทเพลงที่ใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ นี้ บางเพลงซึ่งเป็นเพลงเดียวกันแต่เมื่อบรรเลงในพิธีกรรมที่ต่างกันแล้วบทเพลงนั้นก็มีความหมายเปลี่ยนไปตามพิธีกรรมนั้น ๆ ซึ่งบทเพลงต่าง ๆ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) **เพลงหยัดซิง** เป็นเพลงที่ถือได้ว่ามีความสำคัญมาก เพราะเป็นเพลงที่ใช้ในการโหมโรงเพื่อบอกกล่าวให้ชาวเมี่ยนรับรู้ว่ากำลังมีการประกอบพิธีกรรมเกิดขึ้น นอกจากนี้เพลงหยัดซิงยังเป็นเพลงแรกที่ใช้บรรเลงนำเพลงอื่น ๆ เพื่อเป็นการทดสอบเสียงไปไปในตัวด้วย อีกทั้งเมื่อนำไปบรรเลงในพิธีแต่งงานและพิธีปีใหม่ยังมีความหมายเพื่อแสดงความเคารพต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น เคารพผีบรรพบุรุษ เคารพสถานที่ เคารพผู้ที่มาร่วมงาน เป็นต้น

2) **เพลงกะหล่อหมา** เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงต่อจากเพลงหยัดซิงในพิธีไหว้ผีบรรพบุรุษ เพลงนี้มีความหมายเสมือนเรียกให้ผีบรรพบุรุษมารับเครื่องเซ่นไหว้ที่ได้จัดเตรียมไว้ นอกจากนี้ยังใช้บรรเลงตอนท้ายช่วงเพลงเร็วขณะรำภาคในพิธีเลี้ยงฉลองแต่งงาน

3) **เพลงกะหล่อชา** เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการรำภาคในช่วงแรก ซึ่งเป็นเพลงช้า มีความหมายเพื่ออวยพรให้คู่บ่าวสาวและแขกผู้มาร่วมงานในพิธีแต่งงาน

4) **เพลงเซี่ยะทาง** เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงในขบวนแห่ สำหรับในพิธีแต่งงานใช้บรรเลงเพื่อไปรับญาติเจ้าสาวมาร่วมพิธี ส่วนในพิธีปีใหม่ใช้บรรเลงแห่ขบวนขณะเดินทางไปเยี่ยมเยือนหมู่บ้านอื่น

5) **เพลงซองเชียงบัว** เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงในพิธีแต่งงานเพื่อบอกให้เจ้าสาวแต่งตัวสวย ๆ แล้วรีบมาตั้งแถวเข้าขบวนเพื่อไปประกอบพิธีอื่น ๆ ต่อไป

6) **เพลงมันถ่างไธ้ง** เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงทั้งในพิธีงานแต่งงานและพิธีปีใหม่ เพื่อเปรียบเทียบกับบรรยากาศขณะนั้นว่ามีความสวยงามเหมือนอยู่ในสวนดอกไม้ ผู้บรรเลงจึงใช้เพลงนี้บรรเลงประกอบบรรยากาศเสมอเพื่อแสดงถึงความสุขและความสบายใจ

7) **เพลงแซงเตี้ยแซงตั้ง** เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงในพิธีแต่งงานเพื่อบอกกล่าวให้แขกผู้มาร่วมงานทราบว่าขณะนี้ญาติเจ้าบ่าวกำลังจัดโต๊ะสำหรับรับประทานอาหาร อีกทั้งในระหว่างรับประทานอาหารยังใช้เพลงนี้บรรเลงเพื่อประกอบบรรยากาศของงานได้ด้วย

8) **เพลงจอมเตี้ยจอมตั้ง** เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงในพิธีแต่งงานเพื่อบอกกล่าวให้แขกผู้มาร่วมงานว่าให้นั่งรับประทานอาหารได้แล้ว อีกทั้งยังใช้เพื่อบรรเลงประกอบบรรยากาศขณะรับประทานอาหารได้อีกด้วย

บทเพลงทั้งหมดนี้ เมื่อผู้วิจัยนำไปวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะทางดนตรี พบว่ารูปแบบของบทเพลงมีแนวทำนองเดียวและมีลักษณะเป็นเพลงท่อนเดียว บันไดเสียงที่ใช้ในบทเพลงอยู่ในระบบบันไดเสียง 5 เสียง (pentatonic scale) ทำนองเพลงส่วนใหญ่ใช้การโยงเสียงเพื่อสร้างความต่อเนื่องของเสียงและมีการใช้โน้ตนอกบันไดเสียงนั้น ๆ ตกแต่งทำนองเพลงให้เกิดความหลากหลาย ส่วนจังหวะในบทเพลงนั้นแต่ละบทเพลงมีจังหวะที่แตกต่างกันออกไปโดยขึ้นอยู่กับผู้เป่าหุ่ยเป็นหลัก

เพลงหยดซิ่ง

บรรเลงหยดโดย นายเจียมก่วยย่าน แซ่จ้าว

ภาพประกอบที่ 6 โน้ตเพลงหยดซิ่ง

บันทึกโน้ตโดย: ณัฏฐนิช นักปี

สำหรับบทบาทหน้าที่ของดนตรีพิธีกรรม ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปโดยจำแนกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

3.1 บทบาททางด้านความเชื่อ เป็นบทบาทที่เห็นได้อย่างชัดเจนในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีขึ้นปีใหม่ เป็นต้น โดยในพิธีแต่งงานนั้นจำเป็นต้องใช้ดนตรีเพื่อเป็นสื่อในการติดต่อกับผีบรรพบุรุษ และใช้ดนตรีเพื่อบอกขั้นตอนต่าง ๆ ของพิธีกรรมนั้น อีกทั้งดนตรียังเป็นการแสดงความเคารพต่อผีบรรพบุรุษและผู้ที่มาร่วมงานอีกด้วย ส่วนในพิธีงานปีใหม่นั้นดนตรีก็มีความสำคัญเช่นกัน เนื่องจากในวันนี้ต้องมีการเชิญดวงวิญญาณของผีบรรพบุรุษให้มารับของเซ่นไหว้ซึ่งต้องใช้เสียงดนตรีเพื่อการบอกกล่าว และดนตรียังใช้สำหรับการแห่ประโคมนำขบวนเพื่อไปเยี่ยมเยือนชาวเมียนหมู่บ้านอื่นด้วย ดังนั้นเสียงดนตรีจึงมีความสำคัญที่ช่วยให้พิธีกรรมสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

3.2 บทบาททางด้านความบันเทิง เป็นบทบาทที่สอดแทรกอยู่ในพิธีกรรมต่าง ๆ ดังเช่นในพิธีแต่งงานและพิธีขึ้นปีใหม่มักใช้ดนตรีเพื่อความบันเทิงในบางขั้นตอนของพิธีกรรม เห็นได้จากเมื่อถึงช่วงงานเลี้ยงฉลองต่าง ๆ ดนตรีก็เป็นสื่อที่ช่วยสร้างความสนุกสนาน และสร้างบรรยากาศให้เกิดความครื้นเครงขึ้นได้ นอกจากนี้ดนตรียังเป็นสื่อในการอวยพรให้เกิดแต่สิ่งที่ดีงามในชีวิต ดังนั้นเมื่อขาดเสียงดนตรีในงานต่าง ๆ ทำให้เกิดความเงียบเหงาและน่าเบื่อหน่ายได้

3.3 บทบาทด้านการสื่อสาร ดนตรีเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการสื่อสารระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่มองไม่เห็น โดยชาวเมียนใช้ดนตรีเป็นสื่อเพื่อสร้างความพอใจให้กับผีบรรพบุรุษและเทพเจ้า นอกจากนี้ในพิธีแต่งงานยังใช้เสียงดนตรีเพื่อเป็นสื่อในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคู่บ่าวสาวและยังช่วยกล่อมเกลাজิตใจของเจ้าสาวให้เกิดความบริสุทธิ์ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าดนตรีเป็นสื่อที่ส่งผลต่อความคิดและจิตใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างมาก

3.4 บทบาทด้านฐานะทางสังคม นักดนตรีโดยเฉพาะหมอปี เป็นผู้ที่ชาวเมียนให้ความเคารพนับถือ เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านดนตรีและเป็นผู้ที่เสียสละเวลาเพื่อส่วนรวมเมื่อมีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพราะส่วนใหญ่ผู้ที่เป้นหมอปีนั้นต้องประกอบอาชีพหลักของตนเองด้วย เช่น ทำไร่ทำนา เป็นต้น ดังนั้นผู้ที่เป้นหมอปีจึงเป็นผู้ที่ได้รับเกียรติทางสังคมของชาวเมียนเป็นอย่างมาก

3.5 บทบาทด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม ในปัจจุบันสังคมและวัฒนธรรมของชาวเมียนเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพดั้งเดิมเป็นอย่างมาก เนื่องจากชาวเมียนได้รับการศึกษามีสาธาณูปโภคที่สะดวกสบายขึ้น และการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมเมือง จึงทำให้ชาวเมียนบางคนเริ่มละทิ้งวัฒนธรรมของตนเอง ดังเช่นในการประกอบพิธีกรรมนั้นเริ่มมีการลดขั้นตอนบางอย่างออกไปจากที่เคยใช้ดนตรีของกลุ่มก็เปลี่ยนไปใช้ดนตรีตามสมัยนิยม ส่งผลให้ผู้ที่สามารถบรรเลงดนตรีได้เริ่มลดน้อยลงเนื่องจากไม่มีผู้สืบทอด อีกทั้งการบรรเลงดนตรีของชาวเมียนในปัจจุบันก็มุ่งเน้นเพื่อการแสดงเป็นหลัก

อภิปรายผล

ชาวเมี่ยนในอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่บนพื้นที่สูงในแถบจังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน และแพร่ เนื่องจากประชากรชาวเมี่ยนขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ความต้องการพื้นที่ในการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย จึงได้อพยพเคลื่อนย้ายหาพื้นที่ทำกินใหม่ครั้งแรกได้อพยพเข้าไปตั้งบ้านเรือนในแถบตำบลคลองพิไกร อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร และต่อมาในปีพ.ศ.2514 ได้มีชาวเมี่ยนจากคลองพิไกรจำนวน 8 หลังคาเรือน อพยพเข้าไปอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งมีลักษณะพื้นที่เป็นพื้นที่สูงมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้นานาพันธุ์และสัตว์ป่า ในการดำรงชีวิตนั้นจึงได้ไปชักชวนกันอพยพเข้าไปตั้งบ้านเรือนจับจองหาพื้นที่ทำกินในปีพ.ศ.2517 เพิ่มขึ้นอีก 107 หลังคาเรือน เมื่อมีชาวเมี่ยนเข้าไปอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งชาวเมี่ยนได้บุกรุกเข้าไปยังพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติคลองลานส่งผลให้เกิดพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ทางราชการจึงดำเนินการผลักดันชาวเมี่ยนที่บุกรุกพื้นที่ป่าให้อพยพลงมาอยู่ในพื้นที่ที่ทางราชการได้จัดไว้ให้และกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ในเขตอำเภอคลองลาน

ชาวเมี่ยนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่รักความสงบ นิยมอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มรักความสามัคคี มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และให้ความสำคัญต่อผู้นำและผู้อาวุโส ในกรณีเกิดข้อพิพาทกัน ผู้อาวุโสของทั้งสองฝ่ายจะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ลักษณะเด่นอีกอย่างหนึ่งคือความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งชาวเมี่ยนยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แม้กระทั่งในการขนานศาลกล่าวของชาวเมี่ยนเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ต้องการ หากสมประสงค์ก็จะแก้บนโดยการเพิ่มจำนวนสิ่งของที่ใช้ในการบนให้มีจำนวนมากขึ้น เช่น บนด้วยไก่เวลาแก้บนจะใช้หมู บนด้วยหมูจะแก้บนด้วยวัว เป็นต้น หากไม่สมประสงค์ในสิ่งใดบนไว้ก็ต้องแก้บนเช่นกัน เพราะชาวเมี่ยนมีความเชื่อว่าถ้าไม่แก้บนจะทำให้เกิดสิ่งไม่ดีกับตนเองและครอบครัว

วัฒนธรรมประเพณีในวิถีชีวิตของชาวเมี่ยนอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร มีประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในรอบปี คือ พิธีประเพณี

ปีใหม่ พิธีแต่งงาน พิธีบวช พิธีศพ พิธีทำบุญให้ผู้ล่วงลับ และพิธีสะเดาะเคราะห์ ซึ่งพิธีกรรมที่กล่าวมานี้ล้วนมีดนตรีเข้าไปประกอบในพิธีกรรมทั้งสิ้น การประกอบพิธีต้องมีผู้นำประกอบพิธีซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจขั้นตอนต่าง ๆ เป็นอย่างดี และที่สำคัญต้องเป็นผู้อ่านหนังสือภาษาจีนได้ โดยในการประกอบพิธีนั้นผู้ประกอบพิธีต้องอ่านสมุทบันทึกร่องราวต่าง ๆ ที่ถูกบันทึกไว้ของทุกครอบครัวร่วมกับการเสี่ยงทายทุกครั้ง การเสี่ยงทายนั้นเป็นข้อกำหนดในการผ่านขั้นตอนต่าง ๆ หากเสี่ยงทายแล้วไม่ผ่าน ผู้ประกอบพิธีต้องเริ่มขั้นตอนนั้นใหม่ซึ่งมีความหมายว่าสิ่งที่ได้กระทำให้กับผียังไม่ถูกต้องหรือผียังไม่พอใจ วิธีการเสี่ยงทายนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความซื่อสัตย์ซื่อตรงของชาวเมี่ยน ฉะนั้นการประกอบพิธีจึงใช้ระยะเวลาแตกต่างกัน บางครั้งอาจจะไม่นานนัก แต่บางครั้งใช้ระยะเวลานานเป็นวัน ๆ เลยก็มีให้เห็น วัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ของชาวเมี่ยนมุ่งเพื่อให้เกิดความสุข ความอุดมสมบูรณ์ในการทำมาหากิน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยขอให้ผีบรรพบุรุษช่วยคุ้มครอง ลูกหลาน ญาติพี่น้อง และยังเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว

ชาวเมี่ยนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นภาษา การแต่งกาย อาหาร พิธีกรรม ความเชื่อ รวมถึงศิลปะการดนตรี วิถีชีวิตของชาวเมี่ยนมีความผูกพันอยู่กับความเชื่อต่าง ๆ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวกับผีบรรพบุรุษที่ชาวเมี่ยนให้ความสำคัญบูชาในทุก ๆ คราวเรือนมีการตั้งหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษและมีการประกอบพิธีเช่นไหว้อย่างสม่ำเสมอ สิ่งนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าชาวเมี่ยนเป็นผู้ที่มีความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษของตนเอง อีกทั้งชาวเมี่ยนยังใช้ดนตรีเป็นสื่อเพื่อช่วยในการติดต่อสื่อสารและสร้างความพึงพอใจให้แก่สิ่งทั้งหลายตามความเชื่อของพวกเขาด้วย

ดนตรีของชาวเมี่ยนอำเภอคลองลาน มีรูปแบบเป็นวงปี่กลองชนิดหนึ่งที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมโดยมีลักษณะเป็นการประโคมเป็นหลัก การผสมวงดนตรีของชาวเมี่ยน ประกอบด้วย หยัด โย้ มั่ง และเช่าเจ้ย ส่วนเครื่องดนตรีอีกชนิดหนึ่งที่มีลักษณะเป็นเครื่องเป่า คือ หงงจอง ใช้เป่าเฉพาะในการประกอบพิธีกรรมของ

ผู้ประกอบการในขั้นตอนการติดต่อสื่อสารกับสังคมและเทศาภิบาล สำหรับ วงปี่กลองที่ใช้แห่ประโคนมีลักษณะเป็นการบอกกล่าวผิบรรพบุรุษ การอนุรักษ์สิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ การเริ่มต้นของการจัดงาน การดำเนินขั้นตอนของพิธีกรรม และเป็นเครื่องมือ ในการกำหนดขั้นตอนต่าง ๆ ในพิธีกรรม ซึ่งมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการหน้าที่ นิยมของมาลินอฟสกี (Malinowski, 2002) ที่ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมทุกด้านมีหน้าที่ ในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่งตามความจำเป็นต่าง ๆ

ระบบเสียงของหยัด มีระดับเสียงเรียงลำดับขั้นทั้งหมด 7 เสียง ได้แก่ F# G# A# B C# D# E#(F) ซึ่งการเป่าหยัดในทำนองเพลงแต่ละเพลงจะใช้เสียง อยู่ในกลุ่ม 5 เสียง (pentatonic scale) โดยมีการละเว้นเสียงในขั้นที่ 4 และ 7 แต่ ก็สามารถพบเสียงทั้งสองขั้นดังกล่าวเป็นโน้ตระดับในบทเพลง ส่วนระบบเสียงของ ห่งจ๋องนั้นมีระดับเสียงเรียงลำดับขั้นทั้งหมด 7 เสียง ได้แก่ F G A Bb C D E สำหรับบทเพลงของชาวเมี่ยนมีลักษณะเป็นเพลงท่อนเดียวแล้วบรรเลงวนซ้ำไปซ้ำ มาเรื่อย ๆ ขึ้นอยู่กับพิธีกรรมเป็นหลัก ซึ่งเสียงที่ใช้ในบทเพลงต่าง ๆ มุ่งเน้นเพื่อการ ถ่ายทอดความรู้สึกตามความหมายของเพลงนั้น

วิถีชีวิตของชาวเมี่ยนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับดนตรีเมี่ยนอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากเวลาที่ชาวเมี่ยนบูชาผิบรรพบุรุษต้องมีเครื่องดนตรีประกอบอยู่ใน พิธีกรรมด้วยเสมอ ชาวเมี่ยนฟังดนตรีเมี่ยนอย่างมีความเข้าใจและสามารถบรรเลง เครื่องดนตรีประกอบจังหวะ คือ โย มัง และเซาเจ้ย ได้เกือบทุกคน ชาวเมี่ยนมีความ เชื่อว่าเสียงของดนตรีทำให้พิธีกรรมนั้นเกิดความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้นและเสียงของดนตรี ยังสามารถเป็นสื่อที่เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่ไม่เห็นได้อีกด้วย ซึ่งสอดคล้อง กับแนวคิดด้านดนตรีพิธีกรรมของปัญญา รุ่งเรือง (2552: 13) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ดนตรี ทำหน้าที่เป็นสื่อประสานระหว่างจิตของมนุษย์กับพลังเหนือธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่า มีอยู่และสามารถติดต่อได้ด้วยการทำพิธีกรรมต่าง ๆ โดยมีนักดนตรีเป็นผู้ทำหน้าที่ เร่งเร้าให้จิตของผู้ประกอบพิธีจดจ่อกับพิธีกรรมนั้น ๆ จนก่อให้เกิดสมาธิได้ ดนตรี จึงถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการประกอบพิธีกรรม เจ้าภาพของงานจึงต้องคอย ดูแลรับรองอาหารการกินของนักดนตรีมิให้ขาดตลอดการจัดงานนั้น ๆ

ชนบธรรมเนียมของคนตรีนั่น หมอปีเริ่มเป่าประโคมเปิดงานไปรอบบริเวณ บ้านหรือพื้นที่จัดงาน เรียกว่า เปิดปี หลังจากเสร็จสิ้นขั้นตอนในการประกอบพิธี แล้ว หมอปีต้องเป่าให้ไปรอบบริเวณบ้านเพื่อเก็บเสียงป้อนออกไปจากภายในบริเวณ ภายในบ้านแล้วนำออกไปส่งนอกบ้านให้หมดซึ่งชาวเมี่ยนมีความเชื่อว่าหากไม่เก็บ เสียงดนตรีออกไปให้หมดแล้วจะทำให้เจ้าของบ้านได้ยินเสียงดนตรีดังตลอดเวลา

นอกจากนี้ดนตรีพิธีกรรมยังถือได้ว่ามีบทบาทต่อสังคมวัฒนธรรมของชาว เมี่ยนเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นสื่อที่สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวเมี่ยนให้เกิด ความสามัคคี รักใคร่กลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ แต่อย่างไรก็ตาม สังคม วัฒนธรรมย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นตลอดเวลา ดังเช่นที่มอร์แกน (Morgan, 2010) ได้เสนอทฤษฎีวิวัฒนาการเชิงคลาสสิก ว่าการพัฒนาเทคโนโลยีมีผลทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ตามมาด้วย ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิต ของชาวเมี่ยนที่ความเจริญของสังคมเมืองได้เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็น ความสะดวกสบายด้านการสื่อสาร การคมนาคม รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของคนในชุมชน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลให้สังคมวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ที่ ได้สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษของชาวเมี่ยนเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งการที่ ชาวเมี่ยน ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดจากสภาพเศรษฐกิจที่ผันผวน ทำให้ต้องอพยพ ย้ายถิ่นไปประกอบอาชีพที่มั่นคงขึ้น ดังนั้นเมื่อสภาพสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมจึงทำให้ชาวเมี่ยนในปัจจุบันเริ่มละทิ้งวัฒนธรรมอันดั้งเดิมของตนเอง การ ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ก็เริ่มลดน้อยลงหรือไม่ก็มีการปรับลดขั้นตอนของพิธีกรรม ที่ไม่จำเป็นออกไปเพื่อเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายและประหยัดเวลาในการประกอบ พิธีกรรมนั้น ๆ จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงทำให้บทบาทของดนตรีลดลงตามไป ด้วย การวิจัยเรื่องดนตรีพิธีกรรมของชาวเมี่ยน ในครั้งนี้จึงน่าจะมีส่วนกระตุ้นให้ชาว เมี่ยนในพื้นที่เล็งเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ประจักษ์กลุ่มของตนเองมากยิ่งขึ้น ตลอดจนช่วยกันส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมของ ตนให้ดำรงอยู่สืบไป

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป คือ

- 1) การวิจัยในครั้งนี้พบว่ายังมีบทเพลงขับร้องของชาวเมียนที่มีลักษณะการร้องคนเดียวและการร้องโต้ตอบกัน บทเพลงขับร้องดังกล่าวมีความน่าสนใจ โดยความหมายของบทร้องมีทั้งการบอกเล่าถึงความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ การอวยพร การอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี และการเล่าเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ซึ่งสามารถทำการศึกษาวิจัยต่อไปได้
- 2) สามารถทำการศึกษาวิจัยกระบวนการสร้างเครื่องดนตรีของชาวเมียน ซึ่งผู้วิจัยพบว่ามีช่างที่สามารถสร้างเครื่องดนตรีเมียนอยู่ในพื้นที่อำเภอปางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร
- 3) สามารถศึกษาพิธีกรรมที่มีความสำคัญในการเสริมสร้างบารมี ความอุดมสมบูรณ์ และการคุ้มครองให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คือ พิธีสร้างภาพเขียนและพิธีการปลุกเสกภาพเขียน ผู้สนใจสามารถศึกษาพิธีกรรมนี้ในครั้งต่อไปเพื่อรวบรวมให้เป็นองค์ความรู้ของชาวเมียน

บรรณานุกรม

- กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมอีสาน. 2545. **สารองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน (เข้า).** งามพิศ สัตย์สงวน. 2537. **การวิจัยทางมานุษยวิทยา.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทบูรณ์ สุทธิ และคนอื่นๆ. 2539. **วิถีเข้า.** เชียงใหม่: นันทการต์ กราฟฟิค การพิมพ์. เจียมก้วยยาน แซ่จ้าว. 24 มกราคม 2553. นักดนตรี. สัมภาษณ์.
- แข่งจ้อย แซ่เต็น. 23 มกราคม 2553. ผู้ประกอบพิธี. สัมภาษณ์.
- ณัฐวิ ทศธู และวีระพงศ์ มีสถาน. 2540. **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์เมียน (เข้า).** สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. เทียง ถนัดกิจ. 13-14 กุมภาพันธ์ 2553. **ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน.** สัมภาษณ์.

ปัญญา รุ่งเรือง. 2552. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่องดนตรี
พิธีกรรม เนื่องในโอกาสครบรอบ 75 ปี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และ
การจัดงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 37. กรุงเทพฯ: เท็คโพรโมชัน
แอนด์แอตเวอร์ไทซิง จำกัด.

สถาบันวิจัยชาวเขา. 2541. ชาวเขา: ความเข้าใจกับชนเผ่าต่างวัฒนธรรม.
เชียงใหม่: นันทกานต์ กราฟฟิค การพิมพ์.

สมัย สุทธิธรรม. 2542. สารคดีชีวิตของชนกลุ่มน้อยบนดอยสูง: เย้า. กรุงเทพฯ:
บริษัท เลิฟแอนด์ลิฟเพรส จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ. 2516. ชาวเขาเผ่า
เย้า. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร.

องค์ บรรจุน. 2553. สยาม หลากเผ่าหลายพันธุ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

อนงก ยอดทุ่งศรี. 26 ธันวาคม 2552, 23 มกราคม 2553, 12-13 กุมภาพันธ์ 2553.
ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน. สัมภาษณ์.

อุดมเดช ตั้งทวีเกียรติ. 13-14 กุมภาพันธ์ 2553. รองนายกเทศบาลตำบลคลองลาน
พัฒนา. สัมภาษณ์.

Kaemmer, John E. 1993. **Music in Human Life: Anthropological
Perspectives on Music.** University of Texas Press.

Malinowski, B. 2002. **A scientific Theory of Culture and Other Essays.**
Routledge, an imprint of Taylor & Francis Book, Ltd.

Morgan, L. H. 2010. **Ancient Society or Researches in the Lines
of Human Progress from Savagery through Barbarism to
Civilization.** Chicago: Charles H. Kerr & company.